

Dr DIMITRIJE KULIĆ
redovni profesor
Pravnog fakulteta u Nišu

IZBORNI SISTEM I IZBORNI POSTUPAK U USTAVU OD 1974. GOD.

I

Posle usvajanja Ustava SFRJ od 1963. godine ustavne promene izvršene ustavnim amandmanima od 26. decembra 1968. godine uslovile su i odgovarajuće izmene u skupštinskom sistemu Federacije.

Nužna posledica tako izmenjene strukture Savezne skupštine bila je donošenje novog Zakona o izboru i opozivu saveznih poslanika od 1969. godine kojim je u znatnoj meri bio izmenjen raniji kandidacioni i izborni postupak.

Koji su to osnovni razlozi bili zbog kojih je onda došlo do promene u strukturi Savezne skupštine 1968. godine i s tim u vezi do promene Zakona o izboru poslanika Savezne skupštine 1969. godine?

Usvajajući amandman VIII kojim je izmenjena struktura Savezne skupštine pošlo se od toga da bi u našim uslovima trebalo dalje razvijati sistem samoupravljanja u tome cilju, kako bi se stvorili povoljniji uslovi za što širu i slobodniju aktivnost radnih ljudi i građana u sistemu samoupravljanja, počev od opštine kao osnovne društveno-političke zajednice, pa sve do Federacije kao jedinstvenog sistema samoupravljanja. S tim u vezi, postavilo se i pitanje nove strukture skupštine Federacije koja je trebalo doslednije i potpunije da obezbedi ostvarivanje osnovnih načela Ustava SFRJ. Na ovaj način organizaciona struktura Savezne skupštine bila je Ustavnim amandmanima saobražena stepenu razvoja i podružtvljenja funkcije političke vlasti »odumiruće države«, gde se sve više izražavao karakter i priroda Federacije kao savezne države ravnopravnih i dobrovoljno ujedinjenih naroda, kao demokratske zajednice zasnovane na vlasti radnog naroda i na samoupravljanju.

Ovako shvaćena uloga Federacije trebalo je da omogući razvijanje jugoslovenskog federalizma kroz jednu ravnopravnu, dobrovoljnu i demokratsku međurepubličku saradnju, kroz jačanje kooperativne funkcije federalizma, kao novog oblika federalizma u Jugoslaviji koji se zasnivao i sve više izražavao u sistemu društvenog samoupravljanja u našoj zemlji. U tom pogledu Savezna skupština je trebalo doslednije da ostvaruje osnovna načela Ustava od 1963. godine kao i da doslednije ostvaruje ovaj Ustav u celini, u uslovima kada je Savezna skupština postala jedan integrirajući i kohezioni faktor Federacije.

Federacija je, istina, u svojoj istoriji gotovo otkad je postala pa sve do današnjeg dana, kao glavni svoj problem i svoj rezon postojanja, imala odnos savezne države prema njenim članicama.

Ustavnim amandmanima od 1967. i 1968. godine, a u skladu sa stvarnim potrebama i položajem republike, Savezna skupština je dobila značajno mesto posebno u odnosu i položaju naroda i narodnosti u sklopu Federacije. Prema tome značajna ustavna promena i ustavna novina u to vreme odnosila se na položaj i ulogu Federacije u ustavnom sistemu uopšte i na odnos i funkciju Federacije prema republikama i autonomnim pokrajinama.

Ustavno rešenje prema ovim ustavnim amandmanima pošlo je od toga, da je Ustavom bila prenaplašena uloga Federacije i da je Federacija dotle imala isuviše široke kompetencije kako u oblasti izgrađivanja društvenih odnosa tako i u oblasti društveno-ekonomskog i političkog sistema. S tim u vezi nova struktura Savezne skupštine trebalo je neposrednije i jače da izrazi ulogu republika i pokrajina i posebno da naglasi mesto i ulogu naroda i narodnosti u republici i pokrajini u sistemu federacije.

Prema intencijama ustavnog amandmana VIII od 1968. godine struktura Savezne skupštine trebalo je da izrazi federaciju kao zajednicu slobodnih i ravnopravnih naroda i narodnosti savezne države u okviru koje socijalističke republike kao unitarne države sa svojim narodima i narodnostima postaju aktivnije i uticajnije u kreiranju i sprovođenju politike Federacije. Sa povećanom ulogom i mestom republika i pokrajina u sistemu federacije, proširivanjem njihovih prava i nadležnosti istovremeno se povećava odgovornost ovih društveno političkih zajednica.

Nova struktura Savezne skupštine, međutim trebalo je da izrazi skupštinu Federacije kao aktivno telo Federacije u rešavanju aktuelnih problema društvene zajednice. Savezna skupština je, istina, i pre ustavnih amandmana svojim metodom, načinom i programom rada prevazilazila staru koncepciju i funkciju Skupštine kao čisto predstavničkog tela i kao isključivo zakonodavnog organa u obliku klasičnog parlamenta — skupštine kao političke reprezentacije, kakvu obično danas nalazimo u buržoaskim parlamentarnim demokratijama. Na osnovu tako shvaćene i koncipirane uloge Savezne skupštine, njenog položaja i njene funkcije u sistemu federacije došlo je i do promena u njenoj strukturi na taj način, što su bila ukinuta dva njena ranija veća (Savezno veće i Organizaciono političko veće).

Na osnovu amandmana VIII od 1968. godine Savezna skupština je i dalje ostala u petodomnom sastavu, ali položaj, odnosi i funkcije pojedinih veća Savezne skupštine bili su potpuno izmenjeni. To se odnosilo naročito na dva novo ustanovljena veća, na Veće naroda i Društveno-političko veće Savezne skupštine. Krupne promene u Saveznoj skupštini bile su izražene posebno u položaju i nadležnosti Veća naroda koje je u sistemu Federacije trebalo da ostvari ustavni koncept o većoj i naglašenoj ulozi republika i autonomnih pokrajina u kreiranju politike Federacije.

Takva situacija je nametnula i promene u izbornom sistemu i izbornom postupku.

Koje su to bile promene?

Zakon o izboru i opozivu saveznih poslanika od 22. januara 1969. godine i dalje je zadržao kombinovani sistem izbora u Jugoslaviji, tako,

što su prema ovom zakonu i dalje primenjivani neposredni i posredni izbori kao i izbori na delegatskom principu. Sva tri izborna oblika, dakle, bila su primenjena kod izbora poslanika u skupštinska veća Savezne skupštine.

Ipak najznačajnije promene prema ovom zakonu došle su u kandidacionom procesu. S tim u vezi, kao izrazita novina bila je naglašena uloga Socijalističkog saveza radnog naroda i to kako u postupku kandidovanja tako i u celokupnom izbornom postupku.

U izborima za predstavnička tela i posebno u izborima za Saveznu skupštinu, Socijalistički savez se pojavio kao osnovni nosilac i organizator društveno-političke aktivnosti u predlaganju i utvrđivanju kandidata.

Prema ovom zakonu Socijalistički savez radnog naroda je ostvarivao svoju ulogu u izbornom procesu, obezbeđujući tako aktivno učešće građana u kandidovanju i izboru za predstavnička tela. Socijalistički savez se više nije ograničavao isključivo i samo na organizovanje društveno-političke i propagandne izborne aktivnosti kao u ranijim izborima, već je on preuzimao najznačajnije funkcije i odgovornosti u celokupnom izbornom postupku.

Prema Zakonu o izboru saveznih poslanika od 1969. godine poslaničke kandidate za Veće naroda Savezne skupštine predlagale su republičke, odnosno pokrajinske konferencije SSRN, a za ostale poslaničke kandidate ovaj postupak su vršile opštinske kandidacione konferencije Socijalističkog saveza.

Kao masovna društveno-politička organizacija prema Ustavu od 1963. godine i u sastavu ustavnog sistema SFRJ, Socijalistički savez u izbornom postupku je uključio i sve druge društvene i političke organizacije (sindikalne i omladinske organizacije u prvom redu) kao i druga udruženja i društva a prema strukturi njihovog članstva. Socijalistički savez se u izborima prethodnog mandata Savezne skupštine pojavio kao mobilizator i organizator celokupne društveno-političke aktivnosti i organizacione aktivnosti u izborima, nastojeći da obezbedi demokratski postupak i zaštitu pune ustavnosti i zakonitosti izbora. U kandidacionom postupku se prvi put pojavljuju pretkandidacioni skupovi kao institucionizovani oblik pre utvrđivanja kandidata i kao organizovano evidentiranje kandidata.

Kandidaciona konferencija Socijalističkog saveza bila je novina u izbornom postupku u koje je Socijalistički savez imao zakonsko ovlašćenje da u okviru svojih organizacija i svoga članstva može utvrđivati i predlagati svoje kandidatske liste. Međutim, u finalnom delu kandidacionog postupka bilo je dato pravo zborovima birača da kandidatske liste predložene od kandidacionih konferencija SSRN mogu dopunjavati pa i menjati u skladu sa zakonskim ovlašćenjima ukoliko od strane kandidacione konferencije predloženi kandidati nisu postigli potrebnu većinu na zborovima birača.

U skladu sa Ustavnim amandmanom VIII tačka 2 st. 1 izbori za Veće naroda Savezne skupštine vršeni su od strane republičkih, odnosno pokrajinskih skupština. Ovde je bio primenjen delegatski princip nacionalne, odnosno republičke i pokrajinske paritetne zastupljenosti, prema

kome je svaka republika delegirala po 20, a svaka pokrajina po 10 poslanika u Veće naroda, tako da je ukupan sastav Veća naroda sačinjavalo 140 poslanika.

Ovakvim izbornim postupkom bila je izražena uloga republika i pokrajina u kreiranju politike Federacije.

Poslanici društveno-političkog veća Savezne skupštine bili su birani na principu neposrednih izbora od strane građana.

Pravo glasa za poslanike društveno-političkog veća imali su svi građani Jugoslavije koji su navršili 18 godina i koji su posedovali aktivno i pasivno biračko pravo.

Prema tome, izbori za društveno-političko veće bili su organizovani na teritorijalnom principu. Glasanje poslanika za ovo veće od strane građana vršeno je neposredno na biračkim mestima u okviru odgovarajuće izborne jedinice, tajnim glasanjem.

Izbori za Veća radnih zajednica (privredno, socijalno-zdravstveno i prosvetno-kulturno veće (Savezne skupštine) vršeni su pretežno na principu posrednih izbora, mada je bilo socijalističkih republika (Hrvatska) koje su i ove izbore vršile na principu neposrednih izbora.

Ova veća su na osnovu kandidatura datih u radnim organizacijama po strukovnom principu birana od strane izbornih tela koja su bila sastavljena od odbornika opštinskih skupština i delegata radnih zajednica, radnih organizacija i drugih oblika udruženog rada, kao i od strane delegata odgovarajućih zajednica određenih oblasti rada. Ovo je ujedno bila jedna od novina u izbornom postupku za ova veća, koja su uglavnom ostala pri ranijem položaju i nadležnostima kao i prema Ustavu SFRJ od 1963. godine.

II

Dosledna primena delegatskog sistema nemoguća je bez izbornog postupka koji taj sistem treba da ostvari i obezbedi. Zato izbori na delegatskom principu su prva i osnovna pretpostavka ustavne primene delegatskog sistema. Nema delegatskog sistema bez izbora na delegatskom principu.

Prilikom razmatranja ovog pitanja, međutim, ne treba gubiti iz vida činjenicu da se delegatski sistem ostvaruje kroz izbore na delegatskom principu, ali u jednom sasvim određenom i specifičnom obliku, s obzirom na to da svi delegatski sistemi nisu isti, pa prema tome ni svi izbori na delegatskom principu nisu identični.

Kao što smo napred istakli, delegatski izborni sistem omogućava da delegat zajedno sa drugim delegatima konstituiše jedan novi i viši forum, jedno novo telo. Izbor delegata je, u stvari, jedan nov izbor nekoga koji je već izabran u jedno telo, u jedan forum. Tako izabran član — delegat prethodno pripada jednom telu u koje je izabran, da bi zatim iz tog tela bio delegiran u jedno novo i više telo, u novi viši organ.

U našim specifičnim uslovima, s obzirom na karakter delegatskog sistema, izbori na delegatskom principu ostvaruju se tako, što se radni ljudi i građani prethodno neposredno izjašnjavaju i biraju članove delegacija, kao kolektivna zastupništva svojih ustavnih prava

i svojih interesa u okviru institucionalizirane organizacije udruženog rada, mesne zajednice ili neke druge organizacije i interesne zajednice.

Izbori na delegatskom principu u našem sistemu, prema tome prethodno konstituišu delegaciju kao jedan kolektivitet interesa onih koji su je izabrali. Dakle, delegacija nije postala nikakav prethodni organ vlasti niti institucija političke vladavine. Delegacija je, u stvari, organizovani skup radničke klase i građana kao *stalni* kolektivitet za realizovanje interesa zajedništva i pojedinačnih interesa i prava u okviru zajedništva. Ona je tumač volje i interesa radnika i građana i njihove asocijacije samoupravljanja i udruženog rada, odnosno mesne ili interesne zajednice. Ali, ona nije samo ni prosti informator ili tumač volje i interesa radnika. Delegacija je takav organizovan i izabran skup koji pre svega ostvaruje poverenje radnih ljudi i građana, koja neprekidno ostvaruje vezu između radnih ljudi i građana kao neposrednih njenih birača i izbornog tela a preko delegata u Skupštini društveno-političkih zajednica. Tako, delegacija nastaje kao rezultat izbora prvog stepena — neposrednih izbora.

Iz strukture delegacije u drugom stepenu izbora tj. iz same njene strukture bira se *delegat* kao izaslanik radnih ljudi i građana koje je neposredno izabrala delegacija kao svog zastupnika — delegata, u odgovarajuće veće skupštine društveno-političke zajednice. Izabrani delegat od strane delegacije jeste delegat delegacije, ali on je pre svega delegat i izaslanik organizacije udruženog rada, odnosno zajednice koja je birača celu delegaciju pa i njega kao člana te delegacije.

Međutim, pri izboru skupštinskih tela republičke odnosno pokrajinske skupštine i Skupštine SFRJ izbor delegata je nešto drukčiji nego li što je to slučaj sa delegatima veća skupštine opštine. Delegati pokrajinske, odnosno republičke skupštine i Skupštine SFRJ, isto tako potiču iz samoupravnih organizacija udruženog rada, zajednica i društveno političkih organizacija, međutim njihov definitivni izbor kao delegata odgovarajućeg veća skupština ovih širih društveno političkih zajednica vrše skupštine društveno-političkih zajednica. Na ovaj način konstituisanje skupština izgleda ovako:

a) Izbor delegata za skupštinska veća skupština opština dolazi na osnovu izbora delegata od strane delegacija osnovnih organizacija udruženog rada, mesnih i samoupravnih interesnih zajednica i društveno političkih organizacija;

b) Konstituisanje Skupštine Republike i Pokrajine dolazi na osnovu izbora delegata od strane skupština opština, odnosno njihovih odgovarajućih veća, a na osnovu istaknutih delegata od strane osnovnih samoupravnih organizacija, zajednica i društveno političkih organizacija;

c) Konstituisanje Skupštine SFRJ ostvaruje se u skladu sa prirodom i ulogom Federacije u novom ustavnom sistemu posle donošenja Ustava od 1974. godine, tako, što se delegati Saveznog veća Skupštine SFRJ biraju od strane skupština opština na njihovim zajedničkim sednicama a na osnovu predloga osnovnih samoupravnih organizacija i zajednica, dok se delegati Veća republika i autonomnih pokrajina biraju od strane republičkih, odnosno pokrajinskih skupština kao njihove delegacije na paritetnoj osnovi.

U tom smislu, kao isključiv i jedini u našem savremenom izbornom sistemu prihvaćen izborni sistem je *delegatski izborni sistem* počev od osnovnih organizacija udruženog rada i samoupravnih organizacija i zajednica, pa preko opštine i pokrajine do Republike i Federacije.

Tako je delegatski sistem u Jugoslaviji postao jedan autohtoni i povezani izborni sistem. To je takav izborni sistem gde se celokupna zgrada skupštinskog sistema kreira odozdo, od osnovnih ćelija društva, od organizacija udruženog rada i zajednica da bi se obezbedilo ustavno načelo i princip rukovodeće uloge radničke klase.

III

Skupštinski sistem u Jugoslaviji uopšte, pa i skupštinski sistem Federacije posebno, postaje jedan neposredan oblik i izraz takvih produkcionih odnosa i samoupravljanja koji se uspostavljaju na udruženom radu. Svojim novim položajem skupštine se, kako smo rekli, konstituišu na delegatskom principu, sa ciljem obezbeđivanja vodeće uloge samoupravno organizovane radničke klase. U novom skupštinskom sistemu zasnovanom na delegatskom principu treba da se postigne jedna preorijentacija u načinu i uopšte u metodu rada skupštinskih tela. Umešto ranijeg predstavničkog položaja poslanika u skupštini, bez jedne čvršće, neposredne i homogene veze sa izbornim telom kao bazom, sadašnje skupštine treba da ostvare širi interes ovoga zajedništva kao skupštine društveno-političkih zajednica.

Skupštine postaju mesta samoupravnog odlučivanja oslonjene na organizovane radne ljude u organizacijama udruženog rada i u drugim samoupravnim organima i organizacijama. Prema tome, glavna podloga u metodu rada pa i u postupku odlučivanja u delegatskom principu postaju organizacije udruženog rada i samoupravne zajednice koje u svome sastavu imaju organizovane radne ljude sa određenim pravima i dužnostima koje proističu iz Ustava.

Socijalistički savez kao najšira društveno-politička organizacija Jugoslavije i u novom izbornom sistemu preuzima osnovnu ulogu i funkciju u izbornom postupku. Time Socijalistički savez, primajući tako značajnu ulogu u izbornom postupku postaje nosilac i velikih odgovornosti za ustavno i zakonito sprovođenje izbornih radnji.

Kao što je to bilo i u prethodnom izbornom sistemu i u savremenom izbornom postupku na osnovu pozitivnih propisa i ovlašćenja, Socijalistički savez se pojavljuje kao osnovni nosilac i organizator ne samo društveno-političke aktivnosti i političke propagande u predizbornom periodu, već je kao nosilac izborne aktivnosti u novom delegatskom sistemu Jugoslavije dobio svoju političku participaciju u samom skupštinskom sistemu time, što kao najšira društveno-politička organizacija ima ustavno pravo da učestvuje u svim skupštinskim telima od skupštine opštine do Federacije. To je ujedno i najznačajnija uloga i novina koju je Ustav Jugoslavije od 1974. godine dao Socijalističkom savezu radnog naroda. Svakako, od svega ovde postaje posebno značajna uloga Socijalističkog saveza radnog naroda u realizovanju revolucionarnog kursa Saveza komunista Jugoslavije, u ostvarivanju kadrovske

politike koja je sadržana u partijskim dokumentima X. Kongresa Saveza komunista Jugoslavije i posebno u odredbama Ustava SFRJ kao i odredbama republičkih i pokrajinskih ustava.

Socijalistički savez, dakle, dobija takvu ustavnu ulogu i političku dimenziju, prema kojoj on postaje najodgovorniji faktor u kreiranju kadrovske politike, u određivanju globalnog sastava i strukture skupštinskih tela i posebno u predlaganju svakog pojedinog kandidata. Međutim, uloga Socijalističkog saveza se ne svodi samo na njegovu »predizbornu« aktivnost, njegova funkcija se ne završava sa završenim izborima, te se izbor skupštinskih tela ne može shvatiti kao svršeni posao Socijalističkog saveza. Priroda delegatskog sistema i stim u vezi položaj Socijalističkog saveza u njemu, zahteva jedan *konstantni tok aktivnosti* Socijalističkog saveza radnog naroda u toku trajanja celokupnog mandata svake pojedine skupštine, kako sa stanovišta značaja njegove političke funkcije tako i sa stanovišta njegove ustavne obaveze kao učesnika i zastupnika političke strukture društva participirane u strukturu skupština društveno-političkih zajednica.

Socijalistički savez se prema tome zalaže za doslednu realizaciju delegatskog principa u duhu Ustava SFRJ. Aktivnost njegovih članova usmerena je ka ostvarivanju toga principa, za demokratsku kadrovsku politiku i primenu samoupravljanja kao ustavnog prava. Socijalistički savez se kao nosilac izborne aktivnosti i kao učesnik u životu delegatskog sistema organizovano bori za primenu Ustava. Konkretizacija jedne takve kadrovske orijentacije i aktivnosti, znači pre svega obezbeđenje odgovarajuće strukture delegata u skupštinama društveno-političkih zajednica prema srazmernoj zastupljenosti radnika, žena i omladine, kao i odgovarajuće nacionalne zastupljenosti u cilju obezbeđenja nacionalne ravnopravnosti i jednakosti naroda i narodnosti.

U kandidacionom postupku Socijalistički savez postaje glavna pokretačka snaga za predizborni dijalog, za demokratsku diskusiju o svakom kandidatu i istovremeno za ostvarivanje programa Socijalističkog saveza, kao i što postaje organizovana snaga i društvena kontrola izbora i izbornog postupka.

IV

Ustavom Jugoslavije pa ni Zakonom o izboru i opozivu delegata u Savezno veće Skupštine SFRJ nije izričito predviđen postupak evidentiranja kandidata za delegate Saveznog veća, odnosno Veća republika i autonomnih pokrajina Skupštine SFRJ. To isto nije predviđeno ni Zakonom o izboru i opozivu delegata republičkih, pokrajinskih i opštinskih skupština. Međutim, sama odredba Ustava o tome, da je Socijalistički savez radnog naroda osnovni nosilac i organizator društveno-političke aktivnosti u izborima dovoljna je da u tom smislu Socijalistički savez u postupku kandidovanja može predvideti sve one neophodne i logične izborne radnje i aktivnosti koje su sastavni deo izbornog postupka. Ustavotvorac, prema tome, nije hteo ustavnim odredbom da ulazi precizno u sve one radnje i postupke koje Socijalistički savez treba da ostvari na osnovu ustavnog ovlašćenja, nego je omogućio, da SSRN svojim internim pravilima predvidi pripremne mere i postupke u prvoj fazi kandidacionog postupka.

Tako, postupak evidentiranja kandidata za delegate Socijalistički savez radnog naroda ostvaruje na osnovu Zakona o izboru i opozivu delegata za svaku pojedinu skupštinu društveno-političke zajednice, ali, i na osnovu »pravila o izbornom postupku« kao Pravila društveno-političke organizacije — (Socijalističkog saveza radnog naroda) — na osnovu kojih se obezbeđuje Ustavom i zakonom dato pravo i obaveza SSRN u izbornom postupku.

Evidentiranje kandidata je, u stvari, prvo, globalno označavanje, kao moguće rešenje za izbor delegata u različita skupštinska tela. Ovo evidentiranje se vrši tako, što se na pretkandidacionim skupovima — konferencijama organizacija Socijalističkog saveza radnog naroda, Saveza sindikata, Saveza omladine i drugih odgovarajućih organizacija i društava i organa upravljanja, radni ljudi i građani izjašnjavaju i time utvrđuju potencijalne kandidate za članove delegacija, kako smo rekli, za svaku skupštinu društveno-političke zajednice posebno.

Na pretkandidacionim skupovima — konferencijama Socijalističkog saveza u postupku evidentiranja, vrši se označavanje potencijalnih kandidata za najodgovornije društvene funkcije u društveno-političkim zajednicama kao što su: funkcije predsednika i potpredsednika skupštine, predsednika i potpredsednika predsedništva Federacije, republike i pokrajine, predsednika i potpredsednika Saveznog, Republičkog i Pokrajinskog izvršnog veća, predsednika skupština opština i drugih odgovornih funkcija u skupštinskim telima.

Pretkandidacioni skupovi treba da omogućе blagovremeno isticanje imena svih onih kandidata za konstituisanje skupštinskih tela, koji od momenta evidentiranja na ovim skupovima postaje predmet pažnje celokupne javnosti, predmet diskusije i kritike, predmet iscrpne analize njihove prošlosti i njihovog rada a u skladu sa kadrovskom orijentacijom Socijalističkog saveza kao osnovnog nosioca političke predizborne aktivnosti.

Ovakvim organizovanjem i isticanjem potencijalnih kandidata, daje se mogućnost svakom radnom čoveku da u okviru SSRN može predlagati kandidate, može kritikovati predloge za kandidate koje su drugi učinili kao što se i može za i protiv izjašnjavati o svakom učinjenom predlogu. Institucioniziranje predlaganja kandidata u okviru SSRN došlo je kao potreba na osnovu velikih iskustava iz ranijih izbora, kada su mimo Socijalističkog saveza bile pojave da se od strane pojedinih organizovanih i neformalnih grupa pa i pojedinaca, najčešće uz grubo kršenje zakonskih odredbi i zakonskog ponašanja, čine različite izborne i protivzakonite radnje i manevri koji su imali za cilj pridobijanje funkcije vlasti i javnog ovlašćenja mimo kadrovske i političke orijentacije Socijalističkog saveza.

Evidentiranje, a onda i kandidovanje u okviru Socijalističkog saveza kao najšire društveno-političke organizacije i preko Saveza sindikata i Saveza omladine pod rukovodstvom SSRN, u kome su praktično članovi svi punoletni građani koji imaju pravo glasa, obezbeđuje ostvarivanje ustavnog prava o slobodi predlaganja i kandidovanja ali istovremeno i obezbeđuje društvenu kontrolu naročito u pokušajima protivzakonitog ponašanja u izbornom postupku.

Evidentiranje i predlaganje kandidata za članove delegacija vrši se na pretkandidacionim skupovima u osnovnim organizacijama udruženog rada, radnim zajednicama, mesnim zajednicama kao i na sastancima društveno-političkih i društvenih organizacija i udruženja. Kao što se vidi, veoma je široka lista organizacija i institucija koje pod rukovodstvom Socijalističkog saveza radnog naroda organizuju ove pretkandidacione skupove.

Na pretkandidacionim skupovima, kao i na sastancima društvenih organizacija i udruženja radnih ljudi i građana se prethodno upoznaju sa izbornom procedurom, odnosno sa izbornim postupkom i posebno sa principima delegatskog izbornog sistema, sa zadacima delegacija u skupštini, sa kriterijumima za izbor članova delegacija i delegata, sa načinom kandidovanja i sa celokupnim izbornim postupkom kao i sa rokovima u kojima ovaj postupak treba da se realizuje.

Pošto se na skupu prisutni radni ljudi i građani upoznaju sa izbornim dokumentima, pristupa se predlaganju kandidata za delegate za onu skupštinu društveno-političke zajednice za koju je zakazan pretkandidacioni skup.

Na pretkandidacionim skupovima se na isti način predlažu kandidati za članove delegacija osnovnih samoupravnih organizacija i zajednica, delegati skupština društveno-političkih zajednica i kandidati za najodgovornije društvene funkcije u društveno-političkim zajednicama.

Radni čovek i građanin na pretkandidacionom skupu, kao predlagač, dužan je da obrazloži svoj predlog. Predlog treba da polazi od prihvaćenih kriterijuma i principa koje je utvrdio Socijalistički savez radnog naroda kao posebnih merila kadrovske politike u izboru delegata za skupštinska tela.

Kao evidentiran, smatra se svaki onaj kandidat za koga se izjasnila većina prisutnih kandidata na pretkandidacionom skupu. U ovom delu pretkandidacionog postupka još nije neophodan i pristanak predloženog, odnosno evidentiranog kandidata.

Evidentiranje predloženih kandidata vrši koordinacioni odbor kao specijalno organizovano telo za izbore pri Socijalističkom savezu radnog naroda, koji je ovlašćen da listu evidentiranih kandidata dostavi komisiji opštinske konferencije SSRN radi daljeg toka kandidacionog postupka.

Kandidacioni zborovi radnih ljudi su, u stvari, glavna faza kandidacionog postupka koja je utvrđena zakonom o izboru i opozivu delegata.

Kandidacioni zbor je završni deo kandidacionog postupka pre održavanja izbora.

Na koji se način organizuje postupak na kandidacionom zboru?

Sastav kandidacionog zbora u osnovnoj organizaciji udruženog rada sačinjavaju svi radni ljudi koji su zaposleni, odnosno koji rade sredstvima rada na koja postoji pravo svojine u poljoprivrednoj, zanatskoj, ugostiteljskoj i prevoznčkoj delatnosti, zajedno sa radnicima

sa kojima udružuju rad i sredstva rada. Ove zborove organizuje Savez sindikata sa Socijalističkim savezom u saradnji sa drugim društveno-političkim organizacijama i organima samoupravljanja.

Međutim, u okviru jedne organizacije udruženog rada, kao i u radnoj zajednici, može se organizovati više kandidacionih zborova. Broj kandidacionih zborova u okviru jedne organizacije udruženog rada ili neke druge organizacije koja ima pravo po zakonu da organizuje kandidacioni zbor u zavisnosti je od različitih okolnosti, kao što su udaljenost pojedinih radnih jedinica, pogona, raspored smena kao i drugi organizacioni i tehnički uslovi.

Kandidacionim zborom do izbora radnog predsedništva rukovodi predsednik Izvršnog odbora osnovne organizacije sindikata ili član izvršnog odbora koga je ovlastio odbor sindikata.

Da bi kandidacioni zbor mogao raditi i punovažno odlučivati potrebno je da na njemu prisustvuje najmanje 50% od broja zaposlenih radnika u toj organizaciji udruženog rada, odnosno 50% od broja radnika u tom delu organizacije udruženog rada koja je zakazala kandidacioni zbor.

Predsedništvo kandidacionog zbora je sastavljeno od 3 člana koji su na početku zbora izabrani od prisutnih na kandidacionoj konferenciji a koji rukovode daljim tokom kandidacione konferencije.

Na osnovu rezultata glasanja radno predsedništvo kandidacione konferencije utvrđuje i objavljuje listu kandidata za članove delegacije. Kandidacioni zbor vodi i svoj zapisnik utvrđen prema obrascu Savezne, odnosno Republičke izborne komisije.

Kao na pretkandidacionom skupu tako i na kandidacionom zboru građani se ponova prethodno upoznaju sa odredbama Zakona o izboru i opozivu delegata, sa pravilima kandidacionog postupka kao i sa ostalim tehničkim pitanjima kandidacione procedure.

Na kandidacionom zboru prisutni se zatim upoznaju sa izveštajem koordinacionog odbora SSRN, sa predlozima odnosno sa listom evidentiranih i mogućih kandidata za članove delegacije u osnovnim samoupravnim organizacijama kao i predlozima za delegate u skupštinska veća društveno-političkih zajednica, a koji su predlozi potekli sa pretkandidacionih skupova. Međutim, na kandidacionom zboru o upoznavanju sa izbornim dokumentima i predlozima koji su učinjeni na pretkandidacionim skupovima mogu se predlagati i drugi, novi kandidati, za delegate skupština odgovarajućih društveno-političkih zajednica, kao i za kandidate za najodgovornije funkcionere u njima.

Prilikom predlaganja novih kandidata na kandidacionom zboru svaki predlagač je dužan da svoj predlog obrazloži.

Na osnovu tako istaknutih kandidatura prema listi predloga sa pretkandidacionih skupova i novo predloženih kandidata prihvaćenih na samom kandidacionom zboru, utvrđuje se predlog liste kandidata za članove delegacije.

Kandidacioni zbor se po predloženoj listi — spisku učinjenih predloga izjašnjava pojedinačno, glasajući posebno o svakom predloženom kandidatu. Kao prihvaćen, smatra se onaj kandidat koji je dobio većinu glasova prisutnih na kandidacionom zboru, što znači, da je ovde

potrebna obična većina. Međutim, ako se prilikom glasanja utvrdi na listi manji broj kandidata od broja koji treba da se bira u sastav delegacije, na istom zboru se postupak predlaganja i glasanja o kandidatima ponavlja.

Glasanje na kandidacionom zboru je po pravilu javno. Ali, ako zbor bude tako odlučio, moguće je i tajno glasanje. Pri utvrđivanju liste kandidata redosled kandidata se utvrđuje prema broju glasova koji su kandidati dobili. U slučaju da su neki kandidati dobili jednak broj glasova, njihova imena se navode po azbučnom redu. Listu kandidata koju utvrdi kandidacioni zbor potpisuju članovi predsedništva zbora i zapisničar.

Na isti način organizuju se i kandidacioni zborovi radnih ljudi i građana u mesnim zajednicama, zatim zborovi radnih ljudi koji rade sredstvima rada na koja postoji pravo svojine u poljoprivrednoj delatnosti u zanatskoj, ugostiteljskoj i prevoznčkoj delatnosti, koji rade sredstvima rada na kojima postoji pravo svojine. Na isti način rade i zborovi za utvrđivanje delegata u veća udruženog rada i veća mesnih zajednica Skupštine opštine.

Kandidacione zborove radnih ljudi i građana u mesnim zajednicama čine svi radni ljudi i građani koji su navršili 18 godina života i stekli aktivno i pasivno biračko pravo, a imaju prebivalište na području mesne zajednice. Ove kandidacione zborove u mesnim zajednicama organizuje Socijalistički savez radnog naroda u saradnji sa drugim društveno-političkim organizacijama koje postoje na području mesne zajednice.

Za punovažno odlučivanje na kandidacionom zboru mesne zajednice potrebno je prisustvo najmanje 1/10 radnih ljudi i građana koji žive na teritoriji mesne zajednice, a koji imaju biračko pravo. U slučaju da na zboru ne bude prisutna 1/10 birača sa teritorije mesne zajednice, kandidacioni zbor može punovažno da radi i odlučuje po isteku jednog sata od časa kad je zbor bio zakazan, ali taj broj prisutnih ne može biti manji od 50 radnih ljudi i građana.

Kandidacioni zbor radnih ljudi koji rade sredstvima rada na kojima postoji pravo svojine u poljoprivrednoj delatnosti čine svi radni ljudi koji rade sredstvima rada na koja postoji pravo svojine i članovi njihovih domaćinstava koji se bave poljoprivrednom delatnošću na području jedne mesne zajednice, ako su navršili 18 godina života. I ovde je organizator zbora Socijalistički savez radnog naroda.

Kvorum za održavanje ovog zbora je prisutna 1/10 zemljoradnika od ukupnog broja zemljoradnika koji imaju pravo glasa.

U oblasti koje čine radni ljudi u zanatskoj, ugostiteljskoj i prevoznčkoj delatnosti koji rade sredstvima rada na koje postoji pravo svojine, zajedno sa radnicima sa kojima udružuju svoj rad i sredstva rada, kandidacioni zbor se organizuje od strane SSRN u okviru zajednice, komore ili nekog drugog oblika udruživanja na teritoriji opštine. I ovde je potrebno prisustvo najmanje 1/10 od ukupnog broja radnih ljudi ovih delatnosti predviđenih za jedan kandidacioni zbor.

Na osnovu ovako provedenog kandidovanja predsedavajući kandidacionog zbora utvrđuje kandidatsku listu i dostavlja izbornoj komisiji opštinske konferencije SSRN.

Posle održanih kandidacionih zborova izbor delegata u veće udruženog rada i u veće mesnih zajednica skupštine opštine ima svoj dalji tok.

Treba ukazati na to, da održani kandidacioni zborovi nisu definitivno rešili pitanje izbora delegata za skupštinu opštine. Kandidacioni skupovi su samo odredili svoje kandidate za članove delegacija iz kojih treba birati delegate za skupštinska tela.

Posle provedenih izbora i izabranih delegacija stvoreni su uslovi da se iz sastava delegacije izaberu njihovi izaslanici — delegati kao članovi skupštinskih tela, odnosno kao članovi veća skupštine opštine. Kandidacioni zborovi su prema tome istakli svoje grupno zastupništvo — delegaciju, koja sada iz svog sastava bira delegata ili odgovarajući broj delegata kao članova skupštinskog tela, čime se ostvaruje smisao delegatskog sistema.

Pošto su, dakle, posle provedenih izbora za članove delegacija u organizacijama udruženog rada, mesnim i drugim zajednicama i organizacijama izabrani članovi delegacija, pristupa se izboru samih delegata.

Kandidate za delegate utvrđuje kandidaciona konferencija izborne jedinice na osnovu predloga delegacija osnovnih samoupravnih organizacija ili zajednica i članova izvršnog odbora osnovne organizacije sindikata odnosno članova izvršnog odbora mesne organizacije SSRN.

U slučaju da izbornu jedinicu sačinjava više osnovnih samoupravnih organizacija i zajednica, kandidacionu konferenciju izborne jedinice sačinjavaju delegacije osnovnih samoupravnih organizacija ili zajednica i članovi izvršnih odbora osnovnih organizacija sindikata, odnosno članovi izvršnih odbora mesnih organizacija Socijalističkog saveza radnog naroda. Međutim, ako nastupe objektivni razlozi (zbog veličine izborne jedinice, zbog odgovarajuće udaljenosti pojedinih organizacija i sl.), kandidaciona konferencija se može organizovati od strane predstavnika delegacija i predstavnika rukovodstva osnovnih organizacija sindikata, odnosno mesnih organizacija SSRN.

Zakazivanje kandidacione konferencije koju čini jedna osnovna samoupravna organizacija ili zajednica, vrši predsednik osnovne organizacije sindikata, odnosno predsednik mesne organizacije SSRN.

Ukoliko izbornu jedinicu sačinjava više osnovnih samoupravnih organizacija ili zajednica, onda kandidacionu konferenciju izborne jedinice saziva Predsedništvo Saveza sindikata opštine, odnosno Izvršni odbor opštinske konferencije SSRN. U tom slučaju njenim radom bi rukovodio predstavnik organa koji je kao sazivač sazvao kandidacionu konferenciju.

Kvorum za održavanje i odlučivanje na kandidacionoj konferenciji sačinjava 2/3 njenih članova pod uslovom da su zastupljene sve delegacije.

Na kandidacionoj konferenciji bira se predsedništvo koje rukovodi konferencijom.

Na konferenciji se od strane sazivača (od SSRN ili Saveza sindikata) podnosi izveštaj, te se na ovaj način vrši upoznavanje sa evidentiranim kandidatima za delegate za odgovarajuće skupštinsko veće skupštine opštine, tj. za veće udruženog rada, odnosno za veće mesnih zajednica.

Pošto je učinjen predlog za delegate i sastave delegacija, kandidaciona konferencija pristupa utvrđivanju liste kandidata za delegate. Ovde je važno napomenuti da će se kao usvojeni prihvatiti svaki kandidat za delegata, ako je njegov predlog podržala najmanje 1/10 svih članova kandidacione konferencije.

Po pravilu kandidaciona konferencija listu kandidata za delegate utvrđuje javnim glasanjem, što ne znači, ako konferencija tako bude odlučila, da se utvrđivanje liste kandidata za delegate ne bi moglo vršiti i tajnim glasanjem.

Predlog liste kandidata za delegate posle njenog usvajanja iznosi se na glasanje.

Po završenom postupku kandidovanja kandidata za delegate na kandidacionoj konferenciji pristupa se postupku glasanja.

Redosled kandidata na listi kandidata ustanovljava se na osnovu broja glasova koje su pojedini kandidati dobili na kandidacionoj konferenciji i to obično počevši od kandidata koji je dobio najveći broj glasova na kandidatskoj listi, a u slučaju da su pojedini kandidati dobili isti broj glasova, onda se kandidati stavljaju na kandidatsku listu prema azbučnom redu.

Lista kandidata za izbor delegata mora da sadrži najmanje onoliko kandidata koliko ta izborna jedinica bira delegata u veće udruženog rada ili u veće mesnih zajednica.

Pošto je lista kandidata utvrđena i ista bude potpisana od svih članova predsedništva i zapisničara kandidacione konferencije, predsedništvo kandidacione konferencije ovu listu dostavlja opštinskoj izbornoj komisiji i izornoj komisiji opštinske konferencije SSRN i to najkasnije u roku od 7 dana pre dana koji je određen za održavanje izbora.

Predlog kandidata koji se dostavlja opštinskoj izornoj komisiji mora da sadrži i pismenu saglasnost svakog usvojenog kandidata pre nego se ista od strane komisije bude potvrdila.

Na ovaj način obavljene su sve kandidacione radnje i time su stvoreni uslovi za vođenje izbornog postupka.

V

Kandidacioni postupak proveden na pretkandidacionim skupovima, kandidacionim zborovima i kandidacionim konferencijama je u stvari predizborni postupak za izbor delegata u skupštinu opštine.

Prema Zakonu o izboru i opozivu delegata u skupštine opština Socijalističke Republike Srbije,¹ u svaku skupštinu opštine biraju se tri veća i to:

¹) »Službeni glasnik SES« br. 8 od 25. II 1974. godine.

1. Veće udruženog rada,
2. Veće mesnih zajednica
3. Društveno-političko veće.

Ovakva struktura skupštinskih veća u skupštini opštine, kako je napred istaknuto, ostvaruje primenu delegatskog principa na taj način, što svako pojedino veće u skupštini opštine predstavlja delegaciju odgovarajuće strukture radnih ljudi.

Delegat veća udruženog rada biraju delegacije radnih ljudi u osnovnim organizacijama udruženog rada, radnih ljudi koji rade u poljoprivrednoj, zanatskoj i ugostiteljskoj i prevozničkoj delatnosti sredstvima rada na kojima postoji pravo svojine, zajedno sa radnicima sa kojima udružuju svoj rad i sredstva rada, organizovanim u zajednice i druge oblike udruživanja kao i radnih ljudi u radnim zajednicama državnih organa, društveno-političkih zajednica i udruženja i u drugim radnim zajednicama koje nisu organizovane kao organizacije udruženog rada, zatim vojnih i građanskih lica koja su na službi u oružanim snagama SFRJ.

Veće mesnih zajednica se konstituiše iz sastava delegacija koje su pod rukovodstvom Socijalističkog saveza izabrane u mesnim zajednicama.

Društveno-političko veće se konstituiše od delegacije koja je u okviru Socijalističkog saveza radnog naroda izabrana od strane društveno-političkih organizacija, odnosno od radnih ljudi iz sastava ovih organizacija.

Izbor delegata iz sastava pomenutih delegacija za svako od ova tri veća skupštine opštine, vrši se kako na osnovu zakona, tako i na osnovu statuta svake pojedine opštine. Tako se, na primer, broj delegata u svako pojedino veće skupštine opštine utvrđuje odlukom skupštine opštine u skladu sa strukturom opštine, što je u zavisnosti od broja osnovnih organizacija udruženog rada i drugih organizacija i zajednica koje biraju članove delegacija iz kojih se biraju delegati za ova tri pomenuta veća.

Konačan postupak oko kandidovanja delegata vrši kandidaciona konferencija Socijalističkog saveza radnog naroda u opštini koja utvrđuje listu kandidata za delegate u pojedina veća skupštine opštine na osnovu predloga delegacija osnovnih samoupravnih organizacija i zajednica.

Izbore za delegate veća skupštine opštine raspisuje predsednik Skupštine Socijalističke Republike Srbije.

Rok za održavanje izbora za skupštine opština je najdocnije 15 dana pre isteka mandata delegata prethodnog saziva.

Zakonom je utvrđeno da od dana raspisanih izbora do dana izbora ne može proteći više od dva meseca niti manje od mesec dana.

Zakonom o izboru i opozivu delegata skupština opštine izbor delegata u pojedina veća skupština opštine vrši se istog dana na celoj teritoriji Republike.

Sprovođenje izbora za skupštine opština povereno je opštinskim izbornim komisijama, koje imenuju članove biračkog odbora za ove izbore.

Pošto opštinska izborna komisija primi predlog liste kandidata pristupa ispitivanju zakonitosti postupka koji je vodila kandidaciona konferencija, pa ukoliko nađe pojedine nepravilnosti, odnosno ako utvrdi formalne nedostatke, ona će zahtevati od kandidacione konferencije da sve nedostatke otkloni u roku od 24 časa. Nepostupanje po zahtevima izborne komisije i neotklanjanje nedostataka na koje je ukazala izborna komisija, povlači donošenje rešenja od strane opštinske izborne komisije o odbijanju predloga. Ukoliko opštinska izborna komisija nađe da je postupak obavljen na način kako je Zakonom predviđeno, ona će u tome slučaju potvrditi kandidature i najdocije deset dana pre dana određenog za izbore delegata, oglasom objaviti listu kandidata.

Izbor delegata u veće udruženog rada i veće mesnih zajednica skupštine opštine vrši se na sastanku delegacije za izbor delegata u veće udruženog rada i veće mesnih zajednica.

Ovaj sastanak saziva predsednik radničkog saveta, odnosno drugog odgovarajućeg organa upravljanja i to najkasnije u roku od 5 dana od dana koji je utvrđen za izbor delegata. Ukoliko ovaj sastanak ne bi bio zakazan u određenom roku, sastanak bi sazvala opštinska izborna komisija u roku od 3 dana. Rezultate glasanja u ovom slučaju ne utvrđuje sastanak delegacije, nego opštinska izborna komisija pošto primi izborni materijal i izborne rezultate — glasačke listiće sa svih sastanka delegacija.

Utvrđeni rezultat od strane izborne komisije je definitivan i prema njemu se proglašavaju izabrani članovi veća udruženog rada i veća mesnih zajednica skupštine opštine.

Izbor delegata u društveno-političko veće skupštine opštine vrši se na biračkim mestima koja je odredila opštinska izborna komisija.

Prema predloženoj listi kandidata za delegate koju je predložila opštinska kandidaciona konferencija, glasanje se vrši neposredno na biračkim mestima koja je odredila opštinska izborna komisija i gde pravo glasa imaju svi građani koji su navršili 18 godina života.

Izveštajem opštinske izborne komisije sa svih biračkih mesta koja su birala ove delegate, utvrđuje se sastav izabranih delegata društveno-političkog veća skupštine opštine.

Nepravilnosti u sprovođenju izbornog postupka mogu se ustanoviti posle obavljenih izbora i objavljenih izbornih rezultata. Ove nepravilnosti utvrđuje opštinska izborna komisija.

Ukoliko opštinska izborna komisija ustanovi nepravilnost izbora na pojedinim biračkim mestima, onda će se na tim biračkim mestima izbori ponoviti (član 55, 56. i 57. Zakona o izboru i opozivu delegata skupština opština).

Provedenom kandidaturom ili postupkom izbora pojedinih kandidata može doći do povrede Zakona o izboru i opozivu delegata skupštine opštine. Takve povrede su moguće prilikom održavanja zborova, kandidacionih konferencija, sednica delegacija na kojima se vrši izbor delegata ili kod razmatranja predloga za opoziv delegata. Te nepravil-

nosti mogu da nastupe i u radu biračkih odbora, pri vođenju postupka glasanja, utvrđivanja izbornih rezultata itd., čime se može povrediti kako aktivno tako i pasivno biračko pravo.

Zakonom o izboru i opozivu delegata skupština opština (član 60 »Sl. glasnik SRS« broj 8 od 25. 2. 1974. godine) u pogledu mogućih nepravilnosti i protivzakonitosti u vođenju kandidacionog i izbornog postupka obezbeđena je zaštita izbornog prava, tako što je onima čije je izborno pravo povređeno dato pravo prigovora.

Prigovor se podnosi opštinskoj izbornoj komisiji i njega mogu da podnesu:

1. svaki kandidat, odnosno delegat čiji se opoziv predlaže,
2. svaki član delegacije,
3. svaki radni čovek koji ima pravo učešća na zboru, odnosno ima pravo da glasa, da bira i da bude biran.

Na osnovu učinjenih prigovora opštinska izborna komisija prethodno proverava tačnost navoda prigovora, te ukoliko utvrdi nepravilnosti u radu kandidacionih zborova, kandidacionih konferencija ili biračkih odbora, donosi odluku o poništavanju rada zbora, odnosno kandidacione konferencije ili biračkog odbora i u tom pogledu saziva novi zbor, odnosno kandidacionu konferenciju.

Zakonom je dato posebno pravo podnosiocima kandidatske liste koji protiv rešenja izborne komisije mogu podneti žalbu na osnovu koje treba da se utvrdi da li su bili ispunjeni uslovi za potvrdu liste kandidata. Žalba se podnosi Vrhovnom sudu Srbije u roku od 48 časova po prijemu rešenja, a Vrhovni sud Srbije odlučuje po žalbi isto tako u roku od 48 časova po njenom prijemu.

VI

U skladu sa novom ulogom i položajem u sistemu federacije Skupština SFRJ je definisana kao organ društvenog samoupravljanja i kao najviši organ vlasti u okviru prava i dužnosti federacije.

S obzirom na široka ovlašćenja i prava prenesena sa Federacije na republike i autonomne pokrajine, kao što smo napred istakli, u strukturi Skupštine SFRJ je moralo da dođe do promena u skladu sa njenom funkcijom i njenim novim nadležnostima prema Ustavu od 1974. godine.

Novim Ustavom Socijalističke republike i autonomne pokrajine preuzele su regulativu gotovo svih osnovnih delatnosti iz života i rada radnih ljudi i građana. Socijalno-zdravstvene, prosvetno-kulturne i privredne aktivnosti kao ranije utvrđene nadležnosti federacije, posle usvajanja novog Ustava prenesene su u nadležnost republika i pokrajina. Federacija je zadržala uglavnom obezbeđivanje zajedničkog jugoslovenskog tržišta, narodnu odbranu i spoljne poslove kao svoje nadležnosti i time nije više u položaju da ostvaruje svoju strukturu kao u ranijem mandatnom periodu u tzv. petodomnom sastavu pa su i potrebe za postojanje ranijeg socijalno-zdravstvenog, prosvetno-kulturnog i privrednog veća u novoj strukturi skupštine SFRJ prestale da postoje.

Najviši i najznačajniji organ Federacije — Skupština SFRJ je zato ustanovljena kao dvodomno telo, ali u jednoj sasvim novoj ulozi i poziciji u skladu sa primenom delegatskog principa koji je najvišem telu Federacije dao osnovni pečat.

Izbor delegata za Savezno veće Skupštine SFRJ vrši se na osnovu liste kandidata. Delegates za Savezno veće Skupštine Jugoslavije biraju skupštine opština na njihovim zajedničkim sednicama svih opštinskih veća.

U Savezno veće bira se po 30 delegata iz svake socijalističke republike i po 20 delegata iz svake autonomne pokrajine i to iz samoupravnih organizacija, zajednica i društveno-političkih organizacija, ukupno 220 delegata.

Skupštinu opštine, odnosno zasedanje skupštine, saziva predsednik skupštine opštine i to zajedničku sednicu svih skupštinskih veća na kojoj treba da se izvrši izbor delegata za Savezno veće Skupštine SFRJ.

U slučaju da predsednik Skupštine opštine ne sazove sednicu za izbor delegata u Savezno veće u određenom zakonskom roku, sednicu saziva u roku od 3 dana Opštinska izborna komisija.

Predsednik skupštine opštine rukovodi ovom sednicom do izbora radnog predsedništva koje sačinjavaju predsedavajući (jedan od delegata skupštine opštine) i 2 člana delegata skupštine opštine. Kao što se vidi, procedura oko izbora delegata za Savezno veće Skupštine SFRJ, podrazumeva prethodno obavljene izbore za delegate skupština opština.

Zakon izričito ukazuje na nemogućnost izbora za predsedavajućeg zasedanjem skupštine opštine onog člana delegata Skupštine opštine koji je istaknut za kandidata za delegata Saveznog veća.

Kvorum za izbor delegata za Savezno veće Skupštine SFRJ na sednici skupštine opštine je prisutna većina delegata iz sastava svakog veća skupštine opštine, što znači, jedan više od polovine od ukupnog broja članova svakoga veća:

Ukoliko se sednica nije mogla održati zbog nedovoljnog broja prisutnih delegata, onda se nova sednica skupštine opštine zakazuje i održava najkasnije u roku od 5 dana za koji je bila zakazana prva sednica radi izbora delegata za Savezno veće.

Ako je na sednici Skupštine opštine obezbeđen zakonom predviđeni kvorum za punovažno glasanje, odnosno za izbor delegata za Savezno veće, celokupan materijal i postupak izbora organizuje i sprovodi opštinska izborna konferencija. U tom cilju opštinska izborna komisija priprema potreban broj glasačkih listića kao i drugi materijal koji je neophodan za normalno i zakonito sprovođenje izbora.

Zakon izričito predviđa da glasački listić sadrži:

1. označenje da se izbor vrši za delegate u Savezno veće;
2. naziv skupštine opštine;
3. prezime i ime svih kandidata redom kako su označeni na kandidatskoj listi koju je utvrdila kandidaciona konferencija SSRN republike, odnosno autonomne pokrajine.

Po obavljenom tajnom glasanju, predsedništvo na zasedanju skupštine opštine utvrđuje rezultat glasanja.

Utvrđivanje rezultata glasanja vrši se tako što se prethodno utvrđuje broj delegata skupštine opštine koji je glasao, a zatim utvrđuje se rezultat u pogledu broja glasova za svakog pojedinog kandidata.

Celokupan materijal o sprovedenim izborima dostavlja se Opštinskoj izbornoj komisiji koja ga posle provere sa stanovišta zakonitosti provedenih izbora zajedno sa svojim mišljenjem dostavlja republičkoj, odnosno pokrajinskoj izbornoj komisiji.

Konačne rezultate glasanja, na osnovu izveštaja opštinskih izbornih komisija iz republika, odnosno autonomne pokrajine, utvrđuje republička izborna komisija.

Izabranim se smatra onaj kandidat koji je dobio većinu glasova u skupštinama opština na čijim teritorijama živi većina radnih ljudi i građana republike, odnosno autonomne pokrajine koji po zakonu imaju pravo da biraju delegacije mesnih zajednica.

U slučaju da se izbornim rezultatima utvrdi da je većinu glasova dobilo više od 30 kandidata (u republici) odnosno od 20 (u autonomnoj pokrajini), smatra se da su za delegate Saveznog veća Skupštine SFRJ izabrani oni delegati koji su do predviđenog broja od 30 (u republici) odnosno do 20 (u autonomnoj pokrajini) dobili najveći broj glasova.

Savezno veće Skupštine SFRJ sastaje se na svojoj prvoj sednici najkasnije do isteka mandata delegata čiji mandat ističe. Tu prvu sednicu Saveznog veća saziva predsednik skupštine SFRJ ranijeg saziva.

Delegati za Savezno veće Skupštine SFRJ biraju se na period od 4 godine. Jedanput izabrani delegat može biti biran najviše još jednom, te niko ne može biti biran više od dva puta uzastopno.

Ako je neko od delegata iz razloga koji su zakonom predviđeni prestao da vrši funkciju delegata, onda se na njegovo mesto vrše dopunski izbori na vreme koliko je do isteka mandata ostalo delegatu čiji je mandat prestao. Novoizabrani delegat na dopunskim izborima posle isteka dopunskog, odnosno njegovog prvog mandata može još dva puta uzastopno biti biran za delegata, ili samo još jednom, ukoliko je njegov prethodni mandat trajao preko dve godine.

Zakonom o izboru i opozivu delegata Saveznog veća Skupštine SFRJ utvrđuje se inkompantibilnost funkcije delegata u Saveznom veću Skupštine SFRJ sa funkcijama u saveznim organima uprave, sa dužnostima u Saveznom izvršnom veću, sa funkcijom sudije Ustavnog suda Jugoslavije, ili Saveznog suda, Saveznog javnog tužioca i Saveznog društvenog pravobranioca samoupravljanja.

U ovom pogledu Zakon o izboru i opozivu delegata Saveznog veća Skupštine SFRJ je i jasan i precizan.

Prema ovom zakonu mandat delegata u Saveznom veću prestaće u sledećim slučajevima:

1. Ako je delegat izgubio opšte biračko pravo.
2. Ako je pravosnažnom sudskom odlukom bezuslovno osuđen na zatvorsku kaznu u trajanju dužu od 6 meseci, ili ako je osuđen na neku drugu težu kaznu.

Ako je pravosnažnom presudom proglašen krivim za krivično delo protiv naroda i države ili protiv čovečnosti i međunarodnog prava, ili ako je osuđen za bilo koje drugo krivično delo koje ga čini nepodobnim.

3. Ako bude opozvan od izbornog tela.
4. Ako je podneo ostavku po svojoj volji.
5. Ako se utvrdi da je došlo do inkompantibilnosti funkcija koje su prema zakonu nespojive sa funkcijom delegata Saveznog veća.

U svakom slučaju koji je napred pomenut kao osnov za prestanak mandata delegata Saveznog veća odlučuje samo Savezno veće Skupštine SFRJ.

VII

S obzirom na novu i izmenjenu ulogu Skupštine SFRJ u novom ustavnom sistemu Jugoslavije, Veće republike i pokrajina konstituiše se od delegacija republika i autonomnih pokrajina.

Veće republika i pokrajina je do sada bilo nepoznato u skupštinskom sistemu Jugoslavije i prema svojoj nadležnosti u Federaciji ono obezbeđuje novi i naglašeni položaj i ulogu socijalističkih republika i autonomnih pokrajina u ostvarivanju politike Federacije.

Prema članu 292. Ustava SFRJ »Veće republika i pokrajina sačinjavaju po 12 delegata iz skupština svake republike i po 8 delegata iz skupštine svake autonomne pokrajine«, što znači da Veće republika i autonomnih pokrajina broji ukupno 88 delegata.

U skladu sa položajem koji Veće republika i pokrajina ima u Skupštini SFRJ, izbor delegata za ovo Veće, logično, došao je od strane republika i pokrajina, na osnovu Zakona o izboru i opozivu delegata u Veće republika i pokrajina svake pojedine socijalističke republike i autonomne pokrajine.

Struktura veća republika i pokrajina nastaje iz sastava delegata skupština republika i autonomnih pokrajina, što neminovno uslovljava prethodne izbore skupština republika i pokrajina.

Prema zakonu o izboru i opozivu delegata u Veće republika i pokrajina Socijalističke Republike Srbije²⁾ „Izbor delegacije vrši Skupština Socijalističke Republike Srbije (dalje: Skupština) na zajedničkoj sednici svih veća. (Član 3. Zakona o izboru i opozivu delegata Veća republika i pokrajina Skupštine Socijalističke Republike Srbije).

Izbor delegacije vrši se posle održanih izbora za delegate.

Izbor delegacije mora biti izvršen najdocnije 15 dana pre prvog sastanka Veća republika i pokrajina Skupštine SFRJ« (član 4. Zakona o izboru i opozivu delegata Veća republika i pokrajina.³⁾

Princip delegatskog sistema u izborima za ovo Veće, podrazumeva da samo delegat republičke, odnosno pokrajinske skupštine može biti biran za delegata.

Postupak kandidovanja za delegate ovoga Veća vrši Socijalistički savez radnog naroda i to u okviru kandidacione konferencije SSRN u svakoj republici, odnosno pokrajini, na taj način, što se na ovim kandidacionim konferencijama utvrđuje lista kandidata.

²⁾ Zakon o izboru i opozivu delegata Veća republika i pokrajina. — »Sl. glasnik SRS br 8 od 25. februara 1974. godine

³⁾ Zakon o izboru i opozivu delegata Veća republika i pokrajina. — »Sl. glasnik SRS br. 8 od 25. II 1974. godine.

Utvrđena kandidatska lista od strane Socijalističkog saveza radnog naroda iznosi pred skupštinu svake pojedine republike i pokrajine koja tajnim glasanjem odlučuje o izboru predloženih kandidata za delegate.

Izbor predloženih kandidata za delegate vrši se na zajedničkoj sednici svih veća skupštine republike odnosno pokrajine, na kojoj je potrebno prisustvo većine delegata svakog skupštinskog veća. Ukoliko na prvoj sednici ne bude obezbeđen zakonom predviđeni kvorum i sednica zbog toga ne bude održana, nova zajednička sednica skupštine zakazuje se u roku od sedam dana.

Celokupnim postupkom izbora delegata za Veće republika i pokrajina Skupštine SFRJ rukovodi predsednik skupštine republike odnosno pokrajine. U slučaju da sa liste kandidata ne bude izabran onoliki broj delegata koji je predviđen po ustavu (12 iz republike i 8 iz svake pokrajinske skupštine) onda se pristupa ponovnom glasanju za izbor ostalog broja članova. Taj postupak će se ponavljati sve dotle dok ne bude izabran onoliki broj kandidata koliko je ustavom predviđeno iz svake republike, odnosno pokrajine.

Rezultate glasanja proglašava predsednik skupštine kao predavajući sednice.

Prema Zakonu o izboru i opozivu delegata u Veće republika i pokrajina, mandat izabranom delegatu može prestati u sledećim slučajevima:

1. opozivom,
2. ostavkom,
3. ako je nastupio slučaj inkompatibilnosti funkcije člana delegacije sa nekom drugom funkcijom, i
4. prestankom svojstva na osnovu koga je izabran za člana delegacije.

Opozivanje člana delegacije vrši se na predlog Veća Skupštine ili na predlog Republičke konferencije SSRN.

Kao što se odlučivalo o izboru, isto tako prilikom opoziva, izborno telo odlučuje tajnim glasanjem na zajedničkoj sednici svih veća skupštine.

Izabrana delegacija iz svake republičke i pokrajinske skupštine jeste sastavni deo Veća republika i pokrajina Skupštine SFRJ.

LE SYSTÈME ÉLECTORAL ET LA PROCÉDURE ÉLECTORALE DANS LA CONSTITUTION DE 1974

R é s u m é

Le principe de délégation est la caractéristique fondamentale du système électoral yougoslave après l'adoption de la Constitution de la République Socialiste Fédérative de Yougoslavie de 1974.

Le système de délégation dans la RSF de Yougoslavie représente le moyen et le mode de la réalisation de la prémisses fondamentale de la Constitution dans les centres de décision de la société, dans les assemblées des communautés socio-politiques où on adopte les décisions définitives pour le développement ultérieur de la société socialiste.

La caractéristique essentielle du principe de délégation dans la constitution des assemblées des communautés socio-politiques est que le processus de la prise des décisions dans l'assemblée ne se réalise pas par les représentants politiques généraux, d'après le lieu d'habitation, sur le principe territorial ou sur la représentation de travail dans le sens global, mais par la délégation en tant que type spécifique de l'institution politique, on assure directement la présence des intérêts des travailleurs organisés, où le délégué assume l'entière responsabilité directe envers les travailleurs et les citoyens qui l'ont élus.

Le système de délégation donne la possibilité que dans l'assemblée de la communauté socio-politique se réalisent les intérêts et les droits des travailleurs organisés dans les organisations de travail associé et dans les autres organisations et communautés autogestionnaires.

Dans le système constitutionnel de la RSF de Yougoslavie la délégation ne représente pas dans le sens classique la représentation politique avec le mandat politique général, la représentation politique des «citoyens» de structures politiques différentes du type d'une société bourgeoise classique, mais c'est la délégation des travailleurs organisés selon le principe autogestionnaire que assurent la présence directe des intérêts, qui s'expriment et se réalisent dans la base sociale même. Par conséquent, la délégation dans le système d'assemblée de la RSF de Yougoslavie n'est pas la représentation individuelle mais la représentation de la collectivité et des intérêts collectifs.

Sur les bases d'un tel rôle et du système de délégation ainsi posé il était inévitable qu'il en résulte un mode entièrement nouveau dans l'élection des délégués et des délégations dans le système électoral de la Yougoslavie.

La procédure électoral dans ce système est caractérisée par les nouveautés suivantes:

a) Les élections sur le principe de délégation pour tous les corps d'assemblée constituent au préalable la **délégation** en tant qu'une collectivité d'intérêts de ceux qui l'ont élue. La délégation est le corps permanent au cours d'une période de mandat des assemblées dans lesquelles elle délègue ses délégués.

b) Les délégués-membres des corps d'assemblée sont élus par les délégations, en tant que leurs membres préalablement élus et ceux dans l'assemblée de la communauté socio-politique entrent comme représentants des travailleurs qui ont élu la délégation, mais aussi comme représentants de la délégation même à laquelle ils sont constamment responsables et avec laquelle ils sont en relation directe.

c) La Ligue socialiste du peuple travailleur, en tant qu'organisation socio-politique la plus large de la Yougoslavie dans les nouvelles élections assume la

fonction principale dans la procédure électorale. De cette manière la Ligue socialiste assume un rôle important dans le système électoral et dans la procédure électorale à partir de l'établissement de l'état administratif du jour et de la candidature des délégations et des délégués ainsi qu'au cours des élections.

La Ligue socialiste du peuple travailleur acquiert une telle dimension constitutionnelle, d'après laquelle elle devient le facteur le plus responsable dans la création de la politique de cadre, dans la détermination de la composition globale de la structure de cadre des corps d'assemblée et en particulier dans la proposition de chaque candidat. De cette manière, le rôle de la Ligue socialiste du peuple travailleur ne se réduit pas, comme auparavant, seulement à son «activité préélectorale», mais son rôle se prolonge au cours de la procédure électorale tout entière et pendant toute la durée du mandat du corps électoral dans l'assemblée de la communauté socio-politique.

d) Le processus électoral sur le principe de délégation se réalise dans le système tout entier de la RSF de Yougoslavie dans les communautés socio-politiques à partir des communautés locales, en passant par les communes, les provinces autonomes, les républiques fédérées socialistes jusqu'à la Fédération, y comprises les organisations de travail associé, les communautés d'intérêts autonomes et les autres organisations et communautés socio-politiques dans le système de délégation unique de la micro-société et de la macro-société.